

RADOVI Zavoda za znanstveni rad Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti	1	267—276		Varaždin 1986.
--	---	---------	--	-------------------

UDK 312(497.13)

Znanstveno-stručni rad
Scientific-Profesional Paper

LJERKA PERČI

POPIS GRAĐANA VARAŽDINA IZ 1520. GODINE

NÜRNBERGER BÜRGERREGISTER DER STADT VARAŽDIN AUS DEM JAHRE 1520

The city magistrate, assessors and the entire Commune of the city of Varaždin addressed a letter containing the census of 1520 to the Markgraf Juraj Brandenburg, owner of the Varaždin fort. The census lists 310 citizens mentioned by name, living in the inner city and in six suburbs. Analyzing the family names, it is possible to determine the profession of 72 persons. The list also contains the names of nine women in the capacity of owners and juridical subjects.

U Državnom arhivu Nürnberg pohranjeni su dokumenti iz prve polovice 16. stoljeća koji se odnose na grad Varaždin i njegovu okolicu. Među tim dokumentima koji su bili vlasništvo markgrofa Jurja Brandenburškog, a koji se vode pod oznakom »Brandenburger Literalien« u sklopu fonda Kneževine Brandenburg — Ansbach, posebno nam je zanimljiv akt pod brojem 1119/3 iz 1520. godine, pismo s popisom varaždinskih građana.

Markgrof Juraj Brandenburški, drugi muž Beatrice Frankopan, udovice iza hercega Ivaniša Korvina, nakon njene smrti u proljeće 1510. godine postaje vlasnik velikih imanja u Hrvatskom zagorju. Među njima dobiva tvrđavu i grad Varaždin. Upravne poslove i staranje o dobrima u Hrvatskoj u ime Juraja Brandenburškog, koji se je vratio u domovinu Franačku¹, preuzeli su nadstojnici, kapetani, službenici i upravitelji. Oni su Brandenburškom slali zapisnike o inventarima objekata, godišnje izvještaje, dokumente, opi-

»Strojoteks«, YU—42000 Varaždin

¹ Borsa Iván Die Geschichte des Hunyadi — Brandenburgischen Familienarchivs, Archivalische Zeitschrift 62, Köln Graz 1966., str. 145.

se zbivanja u pokrajini i pisma. U Ansbachu, kamo je bila prebačena i naslijedstvom stečena Korvinova arhiva, pohranjivali su se potom i materijali iz Hrvatske. Stjecajem okolnosti tijekom četiri stoljeća inventar arhiva je razjedinjen. Gotovo cijeli fond arhiva Korvin — Brandenburg čuva se u sedam gradova srednje Evrope².

Uz objavljene dokumente vezane za Jurja Brandenburškog, koji su veoma značajni za povijest grada Varaždina, proučavanjem »Brandenburških Literalia« može se proširiti već formirana spoznaja o društveno ekonomskim prilikama dvadesetih godina 16. stoljeća.

Iz pisma koje je pisano u petak iza svetkovine svetog Lovre 1520. godine doznajemo da gradski sudac, prisežnici i čitava općina grada Varaždina šalju na zahtjev milostivog kneza Jurja Brandenburškog pismo i registar građana Varaždina koji je načinio kapetan Hans Rindsmaul.⁴ Iz ovog dokumenta ne saznajemo ništa pobliže o razlogu postavljanja zahtjeva.

U registru su prema mjestu stanovanja prvo popisani građani unutarne varoši, njih ukupno stotinu⁵, a potom dvijestotineideset građana izvan varoši koji su živjeli u sedam ulica poredanih oko gradskih zidova slijedeći glavne komunikacijske pravce.

U gradskim zapisnicima iz sredine 15. stoljeća južno predgrađe se naziva platea regalis, ili longa villa. U toj dugačkoj ulici živjelo je pedesetipet građana što je preko polovice broja građana koji su živjeli unutar varoši, te je stoga razumljivo što se je tako nazivala. U šest ostalih predgrađa slijede: tridesetiosam građana u ulici svetog Vida, dvadesetipet građana⁶ u Miličkom koncu, dvadesetičetiri građana u Dravičkoj ulici, trideset građana u Cigleničkom koncu, tridesetijedan građanin u Brodovskoj ulici i sedam građana u ulici Poklečan. Ovaj registar iz 1520.⁷ godine navodi sveukupno tristoidecet građana Varaždina koji žive u unutaršnjoj varoši i predgrađima.⁸

² n. dj. str. 167.

³ Zlatko T a n o d i, Monumenta civitatis Varasini, Varaždin, 1942.

Zlatko T a n o d i, Adolf Wissert, Monumenta civitatis Varasini, Varaždin, 1944.

⁴ Staatsarchiv Nürnberg, Brandenburger Literalien Nr. 1119 Prod. 3.

⁵ U ranijem citiranju ovog originala (vidi: Josip A d a m č e k, Sukobi grada Varaždina i varaždinske vlastele u 16. i 17. stoljeću, Varaždinski zbornik 1181—1981., Varaždin 1983., str. 238) vjerojatno se je potkrala greška, jer se navodi da u unutrašnjem gradu ima pedesetidvije građanske obitelji.

⁶ n. dj., str. 238, Ovdje se u Miličkom koncu navode sedamdesetitri građana. Do pogreške je vjerojatno došlo pribrajanjem četrdesetiosam građana s druge stranice popisa koji u stvari pripada spisku građana koji stanuju u nutarnjem gradu.

⁷ n. dj., str. 238, Ovdje A d a m č e k tvrdi da je popis nastao oko 1510. godine, a ne navodi izvore prema kojima to zaključuje.

⁸ n. dj., str. 238, U vezi s A d a m č e k o v o m interpretacijom teksta registra iz 1520. godine ne može se prihvatiti navedena tvrdnja da se je u vrijeme završetka gradnje obrambenih zidova čitav kompleks predgrađa, osim predgrađa Poklečan, našao u unutaršnjem gradu. Sačuvani originalni

Zahtjev Jurja Brandenburškog da mu se dostavi popis građana vjerojatno je u vezi s obračunima poreza i godišnjih podavanja koja su mu građani i grad Varaždin bili dužni plaćati. U prilog tome govori podatak da je graditelj Pankraz Jagerperger u primicima i izdacima za godine 1516., 1517. i 1518. navodio u vezi s izgradnjom gradskih zidina porijeklo korištenih sredstava: »König: Steuer, die ander Steuer zu halben gulden«.⁹

Uz postojeće izvore koji daju uvid u društvene i ekonomske prilike u gradu Varaždinu na početku 16. stoljeća i ovim popisom građana dobiva se nova potvrda ranije naznačenih odnosa. Sistematskim proučavanjem gradskih zapisnika iz razdoblja od 1454. do 1469. godine utvrđena je zastupljenost pojedinih obrta u Varaždinu¹⁰. Jednostavnom metodom čitanja ovog registra iz 1520. godine moguće je odrediti zanimanje sedamdesetidva građana. U ovom popisu uz osobno ime¹¹ tih građana zanimanje je napisano u funkciji prezimena. U doba cehovskog zanatstva nastavljanjem očevog zanimanja naslijeđivao se je nadimak prema tom zanimanju¹². Pojavom prezimena koje je izvedeno iz imena zanimanja napušta se »upotreba golog ličnog i očevog imena po kome se prvi potomak nazivao.«¹³

Pregled zastupljenosti zanimanja unutar grupe od sedamdesetidva građana Varaždina:

20 postolara	2 bravara
9 krojača	2 tesara
8 bojadisara	1 kolar
7 mesara	1 užar
4 trgovca	1 škarar
3 remenara	1 mlinar
3 ribiča	1 kupalištar
2 tkalca	1 vratar
2 krznara	1 školnik
2 zlatara	1 bilježnik

Sigurno je da među popisanim građanima Varaždina ima još zanatlija koji su bili neophodni u pojedinim proizvodnim cjelinama. Uz temeljito poznavanje starih zanata i izraza onog vremena čiji

planovi iz 16., 17. i 18. stoljeća ne daju mogućnost pretpostavci da su se u neko vrijeme iza 1510. godine podizali i neki vanjski zidovi unutar kojih bi se našla gradska predgrađa, izuzev Poklečana.

⁹ Saatsarchiv Nürnberg, Brandenburger Literalien Nr. 1119 Prod. 1.

¹⁰ Mira Ilijanić i Slavko Kapustić, Prilog istraživanju stanovništva i urbanog razvoja Varaždina do zaključno 16. stoljeća, Varaždinski zbornik 1181—1981., Varaždin, 1983.

¹¹ Većina osobnih imena pisana je na njemačkom jeziku. Uz oblike Joanes, Hanns i Hannes nalazimo i dvanaest Iwana.

¹² Petar Rogić, Lična i porodična imena u jeziku, Rad JAZU 303, str. 214, Zagreb, 1955.

¹³ n. dj., str. 219.

su korišteni u jezicima sredine i došljaka koje je ista sredina asimilirala uočile bi se svakako nove pojedinosti.

U svom radu o varaždinskim gradskim sucima¹⁴ Krešimir Filić navodi da je u 1521. godini gradski sudac bio Simon Sellipar, navodeći da njegovo prezime znači stolar. U registru građana iz 1520. godine naveden je vjerojatno taj isti Simon Sellipar u Cigleničkom koncu.

U pet slučajeva u registru spominje samo ime građana. U Cigleničkom koncu su Kolar i Zwerich, u ulici svetoga Vida Putrich, a u unutarnjoj varoši Michalich i Pangracious. Ovo zadnje ime moglo bi se odnositi na već ranije spomenutog graditelja Jagerpergera. U vrijeme nastanka ovog popisa sigurno su se uz prezimena znala i imena ostale četvorice iako nisu navedena.

U vezi sudske parnice koja je trajala pet godina i okončana je 1514. godine u sačuvanim dokumentima se spominje pedesetišest varaždinskih građana među kojima je dvadesetišestorici odgonetnuto zanimanje¹⁵. Neke od njih susrećemo na popisu iz 1520. godine. To su: Nicolus Oberdelych sudac, Pangrach i Egidius litteratus.

S pravnog gledišta zanimljivo je da je prva osoba na ovom popisu građana Uxor Valentini. Dalje saznajemo da Elena Koklichia i Lucia Matheij stanuju u Miličkom koncu. Ukupno devet žena navedenih u popisu, tumačeno suvremenom terminologijom, predstavljaju pravne osobe, nosioce prava i dužnosti vezanih uz posjed i obitelj.

U svom iscrpnom radu o stanovništvu i urbanom razvoju Varaždina do zaključno 16. stoljeća Mira Ilijanić i Slavko Kapustić na osnovu arhivske građe navode primjere društvenog položaja žena¹⁶ što potvrđuje i registar iz 1520. godine.

Za određivanje broja stanovnika u Varaždinu spomenute 1520. godine treba uzeti u obzir članove crkvenih redova i svećenstva, te posadu tvrđe. Na osnovu poznavanja nataliteta i mortaliteta, prosječne životne dobi i rezultata demografskih istraživanja bilo bi moguće s dovoljnom pouzdanosti donijeti sud o broju stanovnika Varaždina. Poznate činjenice navode da to nije bio grad od samo nekoliko stotina žitelja. Uzimajući za osnovu tristoideset popisanih građana može se pretpostaviti da je grad imao između tisućui petsto i tisućui osamsto stanovnika.

Kroz stoljeća su se u dokumentima varaždinski građani spominjali općenito kao »civis«, ili ponaosob kao građanin Kurej i sinovi Komplot i Leon 1270. godine.¹⁷ Nakon nešto više od tri stoljeća od

¹⁴ Krešimir Filić, Varaždinski gradski suci (načelnici), Spomenica varaždinskog muzeja 1925—1935, str. 11, Varaždin, 1935. U istom tekstu Filić navodi 1522. i 1523. godine suca Bartolomeusa Aurifabera čije ime nalazimo i u nürnberškom registru.

¹⁵ Mira Ilijanić i Slavko Kapustić, Prilog istraživanju stanovništva i urbanog razvoja Varaždina do zaključno 16. stoljeća, Varaždinski zbornik 1181—1981., Varaždin, 1983.

¹⁶ n. dj., str. 185.

¹⁷ n. dj., str. 187.

prvog spomena grada Varaždina i njegovih građana susrećemo se s poimeničnim popisom i u z to saznajemo još i u kojem dijelu grada je svaki od njih stanovao.

Posebnu vrijednost ovog popisa čine brojučani pokazatelji o rasprostranjenosti žitelja u varoši i predgrađima. Taj podatak govori o stupnju urbanizacije grada. Popisivanjem građana stvoren je davne 1520. godine varaždinski adresar. Buduća istraživanja ovog registra iz Nürnberga koji sadrži demografske, urbane i jezične obavijesti o gradu Varaždinu i njegovim građanima iz prve polovice 16. stoljeća trebaju iznijeti nove činjenice za vrednovanje ovog dokumenta.

Popis građana Varaždina iz 1520. godine navodi:

Register Imchaltung die
Zal der Bürger Inwendig
und Auswendig der
Stat Warasin

Bürger in der Stat.

(1)

Uxor Valentini	Dionisius Golj
Michel Messar	Andreas Loieckh
Haims Gorzakh	Blasius Iwanoich
Chainz Khremer	Matheus Sutor
Iane Praijs	Gregorius Messar
Andreas Mastalarich	Marcko Sutor
Stephan Thernetich	Andreas Stoiko
Lorenz Khelner	Matheus Messar
Emericus Putrich	Petrus Messar
Simon Haider	Georgius Schauloweckhi
Mathe Zderskij	Michalich
Mathias Kramer	Petrus Sutor
Gregorius Ziegler	Iorg Zimerman
Matheus Kursur	Paulus Scastiz
Sigmund Häring	Benco Sutor
Fridericus Seidenater	Petrus Riemer
Simon Radler	Osualdus Sutor
Valentinus Unger	Petrus Sutor
Dionisius Schneider	Erhardus Sartor
Stephen Reimer	Georgius Faber
Ambrosius Messar	Mathias Sartor
Blasius Gruns	Domiter Portarius
Paulus Husko	Emuradus Balneator
Petreus Riemer	Georgius Sartor
Blasius Schuster	Ioanners Sutor
	Blasius Sutor
	Valentinus Schantani

¹⁸ n. dj., str. 173.

(2)

Hans Goldschmid
Michel Sartor
Nicolaus Sutor
Georgius Sartor
Michel Sberlech
Paul Huettier
Georguis Kleingchmid
Benedictus Sartor
Mathies Hungarus
Rupertus Sartor
Hanns Sartor
Pangracius
Iorg Sparer
Petrus Sutor ...
Valentinus Zigler
Alegius Peckh
Ioannes Lashich
Marcus Sutor
Iacobus Kursur
Relicta Primos
Andreas Weber
Daning Mathias
Stephanus Husar
Matho Soterbij
Egidius Litteratus
Iacobus Stettner
Martinus Soherer

Lucas Kramer
Nicolaus Oberdelich
Iwan Sparer
Relicta Bistup
Benco Sutor
Philippus Sutor
Andreas Iegerberger
Bartolomeus Aurifaber
Philipus Sutor
Iorg Pader
Antol Tesko
Laurentius Werchek
Nicolaus Plauteper
Georgius Hadermnack
Paulus Pellifex
Thomas Koschez
Relicta Rogez
Iacobus Saijler
Schennock Weber
Sigmund Kramer
Franciscus Messar
Summer Inhabitantium Civitatum
in toto Centum

(3)

Bürger Auserhalb der Stat

Platea Regalis.

Franciscus Faber
Emericus Nowak
Thomas Sutor
Thomas chwra
Stephanus Sutor
Iacobus Abrahamich
Simon Schantich
Caspar Zwrecknich
Grego Laporschack

Iwan Rosmanich
Mathei Fischich
Peter Priger
Hanseck Khersnar
Petrus Kolenz
Iacobus Masteliz
Nicolaus Stojko
Relicta Stephani Bartolis
Gurgh Hotich

Lucas Kogosth
Clemens Laparschack
Andreas ghureknich
Bergko Jagodiach
Walentinus Rogez
Iacobus Jsak
Blasius gladowan
Paulus Bribich
Relicta gladowan
Mathej Nowak
Antol Hrewatich
Ambrosius Gosich
Michel Kerbez
Oswaldus Rogez
Petrus Ztarkoiz
Clemens Speh
Gregor Dijmнарk
Michel Kemchich

Matheij Doimorkuschich
Jacobus changeck
Gurgk Lewak
Benedictus gozwunack
Iwan gladowan
Fabianj Schilez
Petrus changhek

Martinus Chane!
Iwan Schirochich
Stephan Bekez
Petrus gobj
Iwan Reckchich
Michal Hwiz
Martinus Slamenech
Michel Drakh
Benedict Michalich
Thomas Nowack
Clemens
Thomas Meijekich

(4)

Platea Sancti Vitj.

Fabian Schanteck
Blasius Hwalez
Ilias Loparshack
Ambrosius Nowachich
Walent pawochich
Clemens Michalich
Ioannes Kansiz
Joannes Kwreij
Gwrghk Hadernijack
Laurentij Rosmanich
Stephanus golack
Valentinus Kanisa
Nicolaus Despoch
Georgius Jernej
Matheus Kalman
Michael Ruzlin
Augustinus Machek
Benedict mlinar
Blasius Zigula
Blasius Berdar
Stephanus Herblez
Putrich
Martinus Dragochich
Michael Hrawak

Valent Pawochich
Ambrosius Zimerman
Thomas Krawarich
Dionisius Rittak
Georgius Kalenz
Petrus Clarich
Antol Plick
Simon Oberdelich
Blasius Sutor
Bartholomeus Faber
Relicta Marschakowa

Milickj konc.

Stephanus Pitak
Augustinus Terzel
Iwan Barilar
Hanseck Dawkoith
Bencko Jakopcheich
Valent Kalez
Marcko Perstock
Mathej Kikanez
Clemens Jacopeich
Martinus Pojerack

Thomas Kuesleck
Dominj Anthonius
Gallus Vagrius

Stephanus Kueslek
Clemens Hachack
Iwan Kwichiliz

(5)

Stephanus Dionisij
Georgius Michalcheich
Stephanus Schepshetich
Urbanus Rittachich
Relicta Elena Koklich
Andreas Kistroich
Bencko Demetrich
Elias Faber
Gallj Kochan Relicta
Relicta Lucia Matheij
Osualdus Galoich
Valentinus Slepchich

Gallus Faber
Michel Frijanj
Augustinus Gzdanez
Michel Hinko
Thomas Nouack
Valent Wogrin
Osualdus Paulekoiz
Gwergk Sorgach
Stephanus Gzdanez
Antol Schitek
Urbanus Kwchinich
Stephanus Kalez

Platea Drawichkij

Cziglenskij konez

Simon Schambar
Gregorius Kuchinich
Michal Slamnijak
Blasius Stegnez
Iacob Zagorz
Bartolich Bencko
Paulus Jekhudek
Georgius Farkastich
Blasius Panlekoiz
Nicolaus Thasich
Gregor Purger
Iwan Schambar

Gregorius Mochen
Gercko Malrotter
Paulus Frettijack
Urbanus Golebich
Iwan Ribich
Gregorius Zinck
Finrich Malj
Petrus Panijan
Augustinus Antolich
Antol Lochakoich
Gallus Dijack
Stephanus Mockowez
Joannes Sudler
Walent Worestich

(6)

Paulus Kendeck
Laurentius Faber
Kolar
Urbanus Faber
Gwrgko Lochack
Simon Sellipar
Petrus Rosmanich

Bencko Kalez
Blasius Peteck
Iwan Niclaulich
Andreas Mautiner
Gurgk choklich
Michel Kokotich
Michel Hrobatich

Paulus Bastez
Gregorius Ribich
Iwan Bolenez
Clemens Mickawich
Gregor Chraijachich
Nicolaus Wlackoijch
Benedictus Craijachich
Iwan Mezar
Zwerich

Platea Brodowski

Bencko Benchachich
Lebreck Swinarich
Thomas Jankoich
Stephanus Nickauelich
Fabian Gollijan
Gregorius Gollijan
Andreas Krushak
Bencko Nowack
Casper Kalenz
Thomas Jantolkoich
Finrich Porsack
Vallent Kalenz

Michel Jurechich
Gregor Hrowath
Andreas Kokija
Wallent Sutor
Georgius Faber
Lucas Dijannesthich
Martin Ribich
Lucas Harwath
Clemens Sutor
Nicolaus Krushak
Finricus ...koich
Jacobus Babich

Platea Poklechan.

Lewrek Kastich
Elias Hwalenz
Leonhardus Trupak
Stephanus Vinkoich
Petrus Vinkoich
Wallent Fuorar
Blaij Melnajak

NÜRNBERGER BÜRGERREGISTER DER STADT VARAŽDIN
AUS DEM JAHRE 1520

Zwischen »Brandenburger Literalien« aus dem Staatsarchiv Nürnberg findet sich ein Brief (Nr. 1119 Prod. 3) mit einem Bürgerregister der Stadt Varaždin.

Der Richter, die Stadträte und die ganze Gemeinde der Stadt Varaždin haben das Brief an den Markgraf Georg Brandenburg geschickt. Nach dem Tode seiner erster Frau Beatrice Frankapan, die Witwe Ivaniš Korvins im Jahre 1510, wurde der Markgraf Georg Brandenburg der Besitzer der Burg Varaždin. Durch die Beziehungen zur Stadt erscheinen viele Gründe für die Zusammensetzung dieses Bürgerregisters im Jahre 1520.

Insgesamt 310 Bürger sind in sieben Gruppen verteilt. Innerhalb der Stadtmauer wurden damals 100 Bürger gezählt, weiters im folgenden Vorörter: Platea Regalis 55 Bürger, Platea Sancti Viti 38 Bürger, Milichki Konez 25 Bürger, Platea Drawichkij 24 Bürger, Czingleskij Konez 30 Bürger, Platea Brodowskij 31 Bürger und Platea Poklechan 7 Bürger.

Da in diesem Register der Familiennamen oft von dem Handwerk kommen, so konnte man bei 72 Bürger auch den Beruf feststellen.

Die Analyse einiger Dokumenten aus diesem Zeitraum hat gezeigt das einige von diesem Bürger schon mehrmals erwähnt worden sind. Interessant ist es auch das die Frauen als Eigentümerinnen und Rechtspersonen unter diesem Bürger 9 mal vorkommen.

Eine weitere Analyse von diesem Bürgeregister kann noch einige Einzelheiten über die Bürger als Vertreter einer Klasse und der Beziehungen in Varaždin am Anfang des 16. Jahrhundert vorzeigen.